УДК 811.111’ 36-112

Задільська Г. М.,
Дрогобицький державний педагогічний університет

РІЗНОВИДИ КОМПЛЕМЕНТАЦІЇ ДІЄСЛІВ У РАННЬОНОВОАНГЛІЙСЬКИЙ ПЕРІОД

Стаття присвячена дослідженню підрядних речень і нефінітних конструкцій у функції дієслівного комплемента у ранньоновоанглійський період. Аналізується семантика дієслова у головному реченні та підрядні реченння і нефінітні конструкції у межах складнопідрядного речення.

Ключові слова: *підрядне речення, нефінітна конструкція, дієслівний комплемент, складнопідрядне речення.*

Статья посвящена исследованию придаточных предложений и нефинитных конструкций в функции глагольного комплемента в ранненовоанглийский период. Анализируется семантика глагола в главном предложении и придаточные предложения и нефинитные конструкции в сложноподчиненном предложении.

Ключевые слова: *придаточное предложение, нефинитная конструкция, глагольный комплемент, сложноподчиненное предложение.*

The paper focuses on the finite clauses and non-finite constructions in Early Modern English examined in the function of the verbal complement. An attempt is made to analyse the semantic peculiarities of the matrix verb in the main clause and the finite clauses and non-finite constructions within a complex sentence.

Key words: *finite clause, non-finite construction, verbal complement, complex sentence.*

Ранньоновоанглійський синтаксис з тенденцією до аналітичності обмежив вибір у розташуванні конституентів речення. Вплив латинської граматики наштовхнув на логічність і точність у поєднанні індивідуальних частин речення. З цієї причини домінуючою стала ідея про те, що кожне речення повинно мати суб’єкт і предикат. Водночас відображення розмовної мови у літературі спричинило збільшення кількості речень, які були неповними або побудованими недосконало [4, с. 221]. Зокрема для творів Шекспіра типовими є такі речення:

(1) *р.-н.-англ. We must away all night* (S, Henry IV, IV, ii, 56-57).

Перевага SVO-порядку слів вплинула на розвиток певних моделей речення. Так, безособові дієслова зникли, а речення з ними вводилися за допомогою суб’єкта *“it”* [4, с. 221]. Крім того, спостерігається вживання прямого об’єкта з так-званими неперехідними дієсловами:

(2) *р.-н.-англ. <…> he* ***stays me*** *at home unkept* (S, As You Like It, I,i, 23).

Варто додати, що у ранньоновоанглійський період все ще немає чіткого розмежування між сурядністю і підрядністю. При асиндетичному поєднанні двох клаузальних одиниць прослідковується причиновий зв’язок:

(3) *р.-н.-англ. The Hebrew will turn Christian; he grows kind* (S, The Merchant of Venice, I, iii, 177).

Вищезазначене підштовхує нас на простеження дієслівної комплементації у ранньоновоанглійський період і виділення їхньої розбіжності і подібності з сучасною англійською мовою. У вітчизняній англістиці історія вивчення фінітних та нефінітних одиниць як комплементів дієслів також має свої традиції та досягнення [2; 3]. Синтез ідей традиційної граматики, зокрема її концепція парадигми складного речення, і процедурний апарат генеративної теорії, зумовив суттєві досягнення у царині складного речення.

Разом з тим чимало проблем у дослідженні синтаксису англійського речення в історичній перспективі залишаються не вивченими на сьогоднішній день.

Актуальність статті визначається потребою комплексного дослідження структурних особливостей підрядних речень і нефінітних конструкцій у функції дієслівного комплемента залежно від семантики дієслів у мові ранньоновоанглійського періоду

Мета статті – виділити структурні типи речень з дієслівними комплементами у ранньоновоанглійській мові та визначити фінітні та нефінітні одиниці, які доповнюють семантику дієслів у кожному структурному типі.

Моделі комплементації дієслів імперативної семантики, зокрема дієслова *let*, показують паралельне вживання інфінітива без частки *to* (що не є характерним для сучасної англійської мови) – речення (4) та непрямого об’єкта з інфінітивом – речення (5):

(4) *р.-н.-англ.* ***Let go*** *his arm* (S, King Lear, IV, vi, 262).

(5) *р.-н.-англ.* ***Let us sit*** *and mock the <…>Fortune* (S, As You Like It,I,ii, 28).

Специфічну побудову речення (4) – V1 V2 O і речення (5) – V1 O V2 можна пояснити за допомогою поняття “іконізації” (iconicity). Принагідно зауважимо, що термін іконізації мови був запропонований Гайманом [8], а згодом підтриманий Гівоном [6].

Доведено, що лінгвістична відстань між конституентами речення вказує на концептуальну відстань між ними [8]. Так, у вищенаведеному реченні (4) простежується монолітна семантика виразу *let go*, власне цей вираз можна замінити одним словом *release.* Зазначимо, що результатом процесу семантичного злиття у сучасній англійській мові з’явилися такі вирази як *let be (to leave alone), let down (to disappoint)* тощо.

У мові ранньоновоанглійського періоду (речення 6) на відміну від сучасної англійської мови (речення 7) після дієслів імперативної семантики і сенсорної перцепції не вживається заперечна частка *not,* що, своєю чергою, можна пояснити результатом недостатньо розвинутої системи допоміжних дієслів:

(6) *р.-н.-англ. O* ***let me not*** *be mad, not mad sweet heaven* (S, King Lear, I, v, 43).

(7) * *I* ***let him not*** *go.*

Результати дослідження демонструють відмінні від сучасної англійської мови особливості синтаксичних одиниць, що комплементують дієслова ранньоновоанглійського періоду..

Роглянемо типи фінітної та нефінітної комплементації ранньоновоанглійських дієслів V.

Укажемо на те, що термін *комплемент* СР [9, с. 364] застосовується до частини або цілої фразової чи клаузаль-

© Задільська Г. М., 2012

ної одиниці (традиційно до слова, словосполучення та підрядного речення відповідно), які доповнюють (комплементують) значення головного слова *head* синтаксичної групи [5, с. 65].

Ключова ідея структури речення полягає в тому, що речення будь-якої мови може бути поділене на складові частини так, що кожне слово у реченні є складовою частиною певної фрази, яка зрештою слугує складовою речення. Речення і його складники ендоцентричні: вони розташовані навколо ядра, головного слова *head* [7, с. 138].

У сучасній теоретичній лінгвістиці співіснують синтаксичні теорії, аналіз яких дозволяє зрозуміти тенденції у тлумаченні складнопідрядного речення. Згідно з генеративною теорією, складнопідрядне речення з підрядним додатковим інтерпретується як таке, у якому підрядне додаткове речення виступає комплементом предиката головного речення, семантика якого визначає обов'язкову кількість аргументів у складнопідрядному реченні. Розрізнють п'ять основних функціонально маркованих елементів речення: суб'єкт, дієслово, об'єкт, комплемент та ад'юнкт [5, с. 49].

Облігаторні конституенти речення суб'єкт, об'єкт і комплемент формують аргументне оточення предиката, на відміну від адвербіалій місця, часу, тощо (у термінах генеративної граматики – ад'юнктів), які слугують як периферійні конституенти: S–V–O–CP (де позначка "–" вказує на виокремлені аргументи дієслова). Аргументне оточення дієслів визначається залежно від їхньої семантики.

Предикати, актуалізовані дієсловами розумової діяльності *(believe, ken, think, remember)* й сенсорної перцепції *(behold, observe, see),* емотивної семантики *(blush, delight, fear, shame),* інтенції *(desire, prefer, want, woo),* приймають до складу свого синтаксичного оточення два аргументи. Суб'єкт головного речення S – перший аргумент і комплемент CP – другий аргумент. Розглянемо типи комплементів у межах речень S–V–CP-структури. Так, комплементи вищезазначених дієслів виражаються переважно фінітними підрядними додатковими реченнями (речення 8) й інфінітивами з їхніми аргументами (речення 9):

(8) *р.-н.-англ. We hear* ***(that) our bloody cousins are bestowed in England and in Ireland*** (S, Macbeth, III, i, 29).

(9) *р.-н.-англ.Thou sham'st* ***to acknowledgeme in misery*** (S, Com. Err., V, i, 324).

У ранньоновоанглійський період спостерігається також комплементація вищезазначених дієслів неповними інфінітивними конструкціями, у яких експліцитні іменні компоненти актуалізовані прикметниками (речення 10) та іменниками (речення 11):

(10) *р.-н.-англ. Till I behold* ***him dead*** (S, Rom. & Jul., III, v, 94).

(11) *р.-н.-англ. Had I before known* ***this young man his son*** (S, As You Like It,I,ii, 28).

У традиційній граматиці розрізняють первинні і вторинні структури предикації. У структурах первинної предикації предикат складається з особової форми дієслова. Нефінітні конструкції, зокрема з інфінітивом та дієприкметником, у межах ускладнених речень прийнято трактувати як структури вторинної предикації. Структури вторинної предикації містять у своєму складі дієслово в неособовій формі, або не мають жодного дієслова взагалі. Іншими словами, структури вторинної предикації формуються за допомогою неособової форми дієслова, яка може бути виражена і експліцитно, і імпліцитно.

Варто зазначити, що термін "імпліцитний" у значенні "невиражений" є запропонованим О. С. Ахмановою [1, с. 174]. На поверхневому рівні такий суб'єкт представлений нульовою граматичною одиницею або, іншими словами, фонетично немаркованою лексичною категорією (empty category).

На разі має сенс вказати, що на глибинному рівні всі складові елементи речення є облігаторно наявними незалежно від того, чи мають вони імпліцитну, або ж експліцитну форму репрезентації на поверхневому рівні. У неповних інфінітивних конструкціях інфінітив (Vinf) *to be "бути"* структурно відсутній, проте семантично присутній на поверхневому рівні, що підтверджується операцією вставлення в незаповнені інфінітивні позиції у реченнях (10) й (11) екстра-аргументів, які не порушують загального змісту речень, а надають їм природної семантики:

(10і) *Till I behold* ***him (to be) dead.***

(11і) *Had I before known* ***this young man (to be) his son.***

Дієприкметники теперішнього часу з їхніми аргументами зазвичай доповнюють семантику дієслів емотивної семантики (речення 12), а дієприкметникові конструкції з дієприкметниками минулого часу – дієслова сенсорної перцепції (речення 13):

(12) *р.-н.-англ. Dost thou* ***love hawking****?* (S, Taming, Shrew, Induc.,ii, 43).

(13) *р.-н.-англ. I'll see* ***it done*** (S, Macbeth, I, ii, 69).

Тричленне ж аргументне оточення приймають предикати, репрезентовані дієсловами мовлення *(question, request, respond, utter),* дієсловами імперативної семантики *(bid, command, forbid, make, permit),* дієсловами-комісивами *(advise, grant, swear)*. Перший аргумент – суб'єкт головного речення S, другий – об'єкт O (який також може виражатися імпліцитно), а третій – комплемент CP.

З аналізу фактичного матеріалу можна виділити типи комплементів у межах речень S–V–O–CP- та S–V–(O)–CP-структур. Так, фінітні підрядні додаткові речення (речення 14) та інфінітивні конструкції (речення 15) – зазвичай комплементи вищезазначених дієслів:

(14) *р.-н.-англ. He wills you* ***that you divest yourself*** (S, Hen., II, iv, 77).

(15) *р.-н.-англ. I'll make him* ***find him*** (S, As You Like It,II,ii, 19).

Імпліцитні інфінітиви *(to be),* експліцитні іменні компоненти яких виражені прикметниками (речення 16) й іменниками (речення 17) у своїй більшості комплементують дієслова імперативної семантики:

(16) *р.-н.-англ. And your experience make* ***you sad*** (S, As You Like It, IV, i, 26).

(17) *р.-н.-англ. <…> to make* ***them kings*** *<…>* (S, Macbeth, III, v, 69).

Дієприкметникові конструкції з дієприкметниками теперішнього (речення 18) та минулого часу (речення 19) доповнюють семантику дієслів імперативної семантики та дієслів-комісивів:

(18) *р.-н.-англ. When, therewithal, we shall have cause of state* ***craving us jointly*** (S, Macbeth, III, i, 33).

(19) *р.-н.-англ. Good fortune then, to make me* ***blest or cursed'st among men*** (S, The Merchant of Venice, II, i, 49).

Отже, ранньоновоанглійські дієслова імперативної семантики і сенсорної перцепції виявляють деякі не зовсім характерні для їх сучасних відповідників особливості комплементації, що можна пояснити перехідними мовними рисами досліджуваного періоду. У ранньоновоанглійській мові виділяємо три структурні типи речень з дієслівними комплементами: S–V–CP, S–V–O–CP і S–V–(O)–CP, де предикати V приймають два і три аргументи. Предикати, які виражені дієсловами розумової діяльності й сенсорної перцепції, емотивної семантики, інтенції, приймають до складу свого синтаксичного оточення два аргументи. Перший аргумент – суб’єкт головного речення S, а другий – комплемент CP. Предикати, у яких дієслова залежно від своїх лексичних значень належать до дієслів мовлення, імперативної семантики, дієслів-комісивів, приймають тричленне аргументне оточення. Перший аргумент представлений суб’єктом головного речення S, другий – об’єктом O (який також може виражатися імпліцитно), а третій – комплементом CP.

Перспективами подальшого дослідження вбачається дослідження структурних підтипів фінітних речень та відповідних нефінітних одиниць, які функціонують як комплементи дієслів певних семантичних груп, а також здійснення аналізу їхніх репрезентацій на глибинному рівні.

Література:

1. Ахманова О. С. Словарь лингвистических терминов / О. С. Ахманова. – М. : Советская энциклопедия, 1966. – 604 с.

2. Буніятова І. Р. Еволюція гіпотаксису в германських мовах (IV-XIII ст.): [монографія] / І. Р. Буніятова– К. : Вид. центр КНЛУ, 2003. – 327 с.

3. Снісаренко І.Є. Інфінітивна конструкція з прийменником for у середньоанглійській мові: семантика та функціонування: дис. … кандидата філол. наук: 10.02.04 / Снісаренко Ірина Євгеніївна. – К., 2001. – 190 с.

4. Blake N. A History of the English Language / N. Blake. – London : Macmillan Press CTP, 1996. – 382 p.

5. A Comprehensive Grammar of the English Language / [R. Quirk, S. Greenbaum, G. Leech, J. Svartvik] – L., N. Y. : Longman, 1985. – 1779 p.

6. Givon T. The grammar of referential coherence as mental processing instructions / T. Givon // Linguisics. – 1993. – Vol. 30. – P. 5-55.

7. Haegeman L. English Grammar : A Generative Perspective / L. Haegeman, J. E. Guéron. – Oxford : Blackwell Publishers, 1999. – 672 p.

8. Haiman J. Natural Syntax : Iconity and Erosion / J. Haiman. – Cambridge : Cambridge University Press, 1985. – 308 p.

9. Jacobs R. English Syntax: A Grammar for English Language Professionals / R. Jacobs. – Oxford : Oxford University Press, 1993. – 380 p.

Список джерел ілюстративного матеріалу:

The Free Electronic Collection of William Shakespear’s Plays and Poetry– [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://etext.library.adelaide.edu.ua/s/shakespear/william/ shakespear.zip.